

ЛІТЕРАТУРА

1. Жданов І. Яка виборча система необхідна Україні? // Дзеркало тижня. – 2004. – № 44 (673). URL: <http://www.dt.ua/1000/1550/61173>. 2. Закон України „Про вибори Президента України” від 18 березня 2004 р. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 129 с. 3. Закон України „Про внесення змін до закону України „Про вибори народних депутатів України” від 7 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 38–39. – С. 1454–1574. 4. Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 1999. – 734 с. 5. Копеїчиков В.В. Правознавство. URL: <http://ebk.net.ua/Book/BookPravothnavstvo/Glava4/R2G4p6.htm>. 6. Панкевич Р. Проблеми типології виборчих систем. URL: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Visnyk/Visnyk4/Politologija/Pankevych.htm>. 7. Скрипкина Ж. Избирательные системы и технологии: Учеб. пособие. – М.: Вузовский учебник, 2006. – 174 с. 8. Словник-довідник політологічних термінів / За ред. М. Гетьманчука, П. Ткачука. – Львів: Військовий інститут Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 228 с. 9. Ставнійчук М. Виборча система із "закритими" списками себе вичерпала. URL: <http://www.golosua.com/politika/2009/03/28/stavnijchuk-viborcha-sistema-iz-zakritimi-spiskami/>.

УДК: 284.112

О. Волинець

Національний університет “Львівська політехніка”

ВПЛИВ СЕКТ ТА НОВІТНІХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

© Волинець О., 2009

Аналізується негативний характер впливу сект та новітніх релігійних об'єднань на свідомість та громадянську позицію українського народу в сучасний період національного державотворення.

This article represents negative impact of sects and new religious organizations on consciousness and communities positions of Ukrainian nation in modern period of national state.

В останні десятиліття в Україні набули широкого розповсюдження різноманітні секти та новітні релігійні утворення, які ставлять перед собою мету заангажувати якомога більше adeptів. Власне, українське суспільство, яке перебуває у стані духовної кризи, стає сприятливим ґрунтом для їх появи та доволі плідної діяльності, результатом якої є трансформація від традиційної для українського народу християнської системи світобачення до псевдорелігійної та навіть псевдонаукової ідеології. Дослідження впливу сект та новітніх релігійних утворень на свідомість народу за таких умов постає доволі актуальним.

Проблема впливу сект та НРУ достатньо всебічно досліджена у працях зарубіжних авторів, серед яких варто назвати англійських дослідниць Айлін Баркер, В. Байер-Катте та російського вченого Олександра Дворкіна. В українській науці проблема впливу сект на суспільну свідомість досліджена недостатньо. Саме відсутність фундаментальних досліджень вітчизняних учених у цій сфері спонукали автора до написання статті.

Мета дослідження полягає у виявленні результатів негативного впливу сект та новітніх релігійних утворень на свідомість українського народу, який полягає у відмові (добровільній або здійсненій з примусу) людини бути повноправним членом суспільної організації, занедбанні своїх родинних та громадянських обов'язків.

Короткий теологічний словник подає таке визначення: секта – назва релігійних груп, історичне походження, мета, структури і діяльність яких були дуже різноманітними. З точки зору соціології релігії секти можна визначити як адекватні суспільні структури меншості (Бергер), оскільки вони змушені до відокремлення серед оточення як малі замкнені групи, щоб зберегти своє відмінне визначення дійсності. Мала чисельність секти є суспільним і психологічним наслідком її відходу від офіційної доктрини Церкви.

Сектам властиві такі ознаки, як бібліцизм і ригористична етика, спонтанність і особлива свідомість обрання, антиінституційна тенденція та сильне підкреслення світського елемента [6, с. 457].

Поняття “секта” має дві можливі етимології: або від лат. *secare* – «відсікати», або від лат. *sequi* – «наслідувати». Перша більше підходить до історичних сект (баптисти), друга – до новітніх релігійних рухів тоталітарного типу.

Враховуючи таке визначення, секти можна класифікувати в такий спосіб:

- 1) секти-довгожителі (мормони, свідки Єгови);
- 2) поствоєнна еклектика (саєнтологія, мунізм);
- 3) псевдоіндуїстські секти (необрахманізм, неоіндуїзм, неокришнаїзм);
- 4) псевдобіблійні секти (Діти Бога, Церква Христа, Всесвітня Церква Бога, неоп’ятидесятники);
- 5) секти вітчизняного походження (пострадянська еклектика) (Біле братство, секта Порфірія Іванова,

Церква останнього завіту);

6) культу «Нової ери» (рух «Нью ейдж», сатанізм, астрологія, неоязичництво, «Євангеліє ери Водоля») [3, с. 16 – 20].

Неорелігії та секти не є механічним перенесенням традиційних для інших країн релігійних форм на ґрунт України, а радше виявом складної антропологічної революції, що пов’язана з прагненням особистості віднайти себе, досягнути дійсності, поєднатися з Богом. Однак аналіз діяльності сект демонструє кардинально відмінний результат. Секта як неконструктивна структура нищить особистість, вносить дисгармонію у її розвиток. Деструктивні секти досягають власної вузькоєгоїстичної мети за допомогою методів та засобів, так званих «суспільно-психологічних маніпуляцій». Загальновідомими є такі маніпуляційні техніки: бомбардування любов’ю, “промивання мізків”, збільшення психологічного тиску, виділення ролі лідера, утримання членів секти у стані постійної активності, нагадування і залякування, блокування доступу до зовнішньої інформації, езотеричність, ідеологізація текстів, новомова, система доносів, ізоляція, дуалізм у сприйнятті світу і життя [8, с. 58 – 59]. Секти активно використовують і тактику обіцянок певних благ. Зокрема, новим adeptам гарантується успіх на роботі, швидке просування соціальною драбиною, довголіття, покращання стану здоров’я, новий рівень спілкування, матеріальна допомога, саморозвиток, релігійний досвід, рай на землі [2, с. 22 – 27].

Тотальний контроль сектою свідомості та поведінки особи призводить до вкрай негативних наслідків: розпаду сімей, втрати контакту з колективом, вилучення з суспільства, відмови від виконання громадських обов’язків, втрати можливості самореалізації. Навіть вихід з секти (який дається дуже важко або є зовсім неможливим) не гарантує людині повноцінного повернення до життя. Переважно після виходу з секти людина опиняється у стані глибокої психологічної кризи.

Деякі секти ставлять перед собою завдання завоювання влади не лише над свідомістю людини, а й політичної. Зокрема, у «Маніфесті Варнашрами» – найскандальнішій книзі «міжнародного товариства свідомості Крішні», автором якої є Харікеші Свами, червоною ниткою проходить ідея необхідності захоплення кришнаїтами влади в усьому світі та встановлення тоталітарного режиму правління брахманів [4, с. 73].

Джерелом виникнення деструктивних східних сект, які набули широкого розповсюдження не тільки в Україні, а й в цілому світі, є східні релігії, зокрема, індуїзм, кришнаїзм та буддизм, які в останній час прагнуть пристосуватися до смаків європейців. Переважно усі східні секти у своєму віровченні аморфні і адогматичні, туманні і неконкретні, їх очолюють гуру – пророки, «живі боги», кожен з яких має своє вчення, свою систему. Навіть суперечність самому собі не викликає у adeptів жодного заперечення чи протесту. Суперечливість висловлювань пояснюється глибиною самого вчення та неможливістю досягнути цю глибину звичайній людині. Фрагментарні тексти та коментарі до них, проповіді любові, братерства створюють ілюзію наближення до християнства. По суті такі псевдорелігійні секти пропонують «елітарне християнство без Христа» [5, с. 202]. Постає питання про те, що імпонує європейцям у східних сектах? Сучасного європейця приваблює утилітаризм і прагматизм індуїзму, гедонізм кришнаїзму, втомленість від життя в сучасному світі, відсутність волі, песимізм і пасивність душі, і головне, – незнання християнства, тієї «величезної ріки, біля якої вмирають від спраги; одні – тому, що не вірять, що в ній вода, інші – тому, що не хочуть нахилитися, тобто смирити свій гордий дух і через покаяння отримати життя» [5, с. 206].

Особливо значного поширення в Україні набула секта «Свідки Єгови». Її adeptи не просто ведуть активну пропаганду серед громадян, а й поведуться доволі агресивно (намагаються проникнути у квартиру потенційного adeptа; зупиняють перехожих на вулицях міста, нав’язливо пропонуючи свої листівки та журнали; пропагують своє бачення та свою інтерпретацію Біблії тощо). Своїми діями, зазначає А. Двойкін,

«...ця секта більша за інших, навіть ззовні, нагадує компартію» [3, с. 148]. Члени секти постійно наголошують на високому моральному стандарті їхньої організації. Однак в середині секти існує своє, відмінне від загальноновизнаного, розуміння поняття «обман». Люди, які не є адептами секти або скептично ставляться до її науки, трактуються як вороги, стосовно яких проводиться особлива політика, яка полягає у замовчуванні і спотворенні певних фактів, відвертій демагогії, перекрученні тексту Біблії, що є нічим іншим, як обманом. Така тактика носить назву «стратегії теократичної війни» [3, с. 154].

Головними друкованими органами секти «Свідки Єгови» є журнали «Вартова вежа» та «Пробудись!». «Вартова вежа» виходить у світ двічі на місяць загальним накладом у 46 млн. примірників на 139 мовах. З 1920 по 1996 рр. у світі було розповсюджено понад 9 млрд. примірників [3, с. 152], розповсюдження яких є прямим обов'язком членів секти. Цікавим є факт, що адепти секти викуповують весь тираж за свої кошти, з розрахунку на кожного члена сім'ї, та примірників, необхідних для розповсюдження, а потім продають або роздають його. У будь-якому випадку керівництво секти отримує величезний прибуток, оскільки кожен примірник викуповується ще до його виходу у світ. В останні роки така практика була дещо видозмінена. Сьогоднішні сектанти на добровільно примусових засадах щотижня складають пожертви, які значною мірою перевищують вартість накладу [3, с. 152–153]. Враховуючи вищесказане, «Свідків Єгови» можна трактувати як свого роду комерційний культ або фінансово-торгову піраміду з ідеологічною псевдорелігійною надбудовою. Саме тому в більшості країн Європи «Свідки Єгови» не вважаються релігійною організацією. Зокрема, у Франції секта була позбавлена статусу релігійної організації. Французька влада наклала арешт на усе майно секти та зобов'язала її виплатити податок у розмірі 50 млн. доларів [3, с. 153].

Варто зауважити, що усі сучасні секти та новітні релігійні організації діють у сфері повної акогнітивності, їх індоктринаційні техніки випадають з контексту звичних форм раціональної орієнтації, пробуджують цікавість людини без огляду на можливість майбутньої небезпеки [1, с. 34], наслідком якої є абсолютна вилученість особи з сім'ї, колективу, суспільства загалом. Прикладом абсолютного впливу лідера на адептів може слугувати найскандальніша вітчизняна секта «Біле братство». В ідеології секти простежувався очевидний зв'язок з вченням Реріха та рухом «Нью ейдж». Засновником «Білого братства» був колишній кришнаїт, який добровільно покинув «Товариство свідомості Крішні» Юрій Кривоногов. Роль «живого Бога» на землі відводилась Марині Цвігун, яка була на той час членом комуністичної партії та протягом певного часу працювала у райкомі комсомолу. Її було проголошено творцем Всесвіту по імені Марія Деві Христос. Юрій Кривоногов назвав себе Юоаном Свами. Здійснюючи авторитарний вплив на адептів секти, її лідери висунули програму спасіння Землі. На її реалізацію відводилось три з половиною роки (з 1 липня 1990 по 24 листопада 1993 рр. [3, с. 634–635]). Апогеєм програми мало стати масове самознищення членів секти, а найбільшою заслугою визнавалася смерть від руки невірних. У ході наближення визначеного дня «кінця світу» братчики ставали все більш агресивними, чинили безчинства, вдирались у церкви, прагнучи спровокувати оточуючих та отримати від них бажану мученицьку смерть, Досі постає питання: чому молоді, в розквіті життєвих сил люди піддалися впливу і готові були померти заради ілюзорної ідеї? На думку автора, причина лежить на поверхні і полягає у браку традиційного для українського народу християнського виховання.

Безумовно, кожен адепт секти виріс і сформувався у сім'ї. Загалом їх можна поділити на три типи: родини, в яких дітей виховували у традиційному для українців дусі християнства; атеїстичні родини, та такі, які в період панування тоталітарної системи не могли або не хотіли провадити християнське виховання дітей. Члени двох останніх типів родин найчастіше опиняються в ситуації браку духовності та прагнуть компенсувати його, приєднавшись до тієї чи іншої секти. Часто прихильниками нових псевдорелігійних ідеологій стають люди похилого віку, які розчарувались у житті і шукають обіцяної підтримки серед адептів секти, та молоде покоління, яке прагне відшукати духовне у сучасному матеріальному, прагматичному світі. Прикладом може слугувати тоталітарна секта «Біле братство», адептами якої здебільшого була молодь.

Секти та переважна більшість новітніх релігійних утворень вимагають від своїх адептів припинення контактів не лише з колективом, а й з членами родини. Доволі часто новачки у русі не підозрюють, до якого ступеня їм прийдеться «відірватися» від людей та звичного роду занять, з якими було пов'язане їхнє попереднє життя. Ескапізм (занурення в себе) проявляється у двох крайностях. Людина або перетворюється у зомбі, відмовляється сприймати реальні події, не усвідомлює, що відбувається навколо, або ж проявляється у «синдромі Пітера Пена», тобто у поверненні до емоційного стану дитини, якій строгі, але люблячі батьки, вказують, як потрібно поступати, та приймають усі рішення [2, с. 93–94]. У першому випадку людина почуває себе вкрай нещасною, спустошеною, у другому – щасливою до блаженства.

Важливою у цьому контексті постає проблема повноцінного повернення людини у родину, суспільство. У багатьох країнах з цією метою застосовують так звану тактику депрограмування, яка доволі часто носить примусовий характер та супроводжується насильством. Цікавим є факт, що серед «професійних» депрограмістів зустрічаються колишні члени сект, гонорари яких коливаються від 3000 фунтів до 80000 доларів. Однак ефект депрограмування не завжди позитивний. За даними Американського Сімейного Фонду та американського «Центру вивчення шкідливих релігійних сект» 32 відсотки з 62 спроб примусового депрограмування виявились невдалими [2, с. 119 – 120].

Згідно з нинішнім українським законодавством держава не може відмовити у реєстрації будь-якій тоталітарній секті, якщо вона у своєму статуті відкрито не заявляє про антигромадські цілі чи методи своєї діяльності. Однак суспільство повинно мати певні важелі та можливості захищати своїх громадян від організацій, у тому числі і релігійних, метою яких є вторгнення у підсвідомість людини, в менталітет суспільства. Виникає необхідність перегляду та зміни законодавства у сфері релігії, використавши при цьому досвід розвинених демократичних держав, які з метою захисту фізичного та психологічного здоров'я нації прийняли низку законодавчих актів у релігійній ділянці. Зокрема, президент Латвії Гунтіс Улманіс вніс законодавчу ініціативу, суть якої полягає у визначенні відповідальності незареєстрованих релігійних організацій за нанесення певної фізичної і психологічної шкоди. У 1996 році Міністерство юстиції Латвії відмовило у реєстрації деструктивній релігійній організації «Свідки Єгови». У 1984 р. Європейський парламент прийняв документ – попередження перед небезпекою, яку несуть в собі тоталітарні секти, що мають кримінальний характер. Діяльність «Церкви Саентології» як соціально розтліваючої системи була засуджена у США, Канаді, Італії, Данії, Англії [7, с. 2]. Таке вирішення проблеми не суперечить принципам демократії, оскільки остання передбачає захист громадян і від насильницької псевдорелігійної практики, яка призводить до проблем з фізичним та психічним здоров'ям нації, соціальною пасивністю та дезорієнтованістю. До цього переліку можна додати й розмаїття псевдофілософських теорій на терені науки. Модифікації напівмарксистського гатунку пропонують «космічний» напрямок у світогляді, де Бог замінюється поняттям «космос», а космічна енергія стає адекватною Духу. Усе це не більше ніж модерні «наукові» мутації.

Висновки. У реаліях сучасної України законодавство у сфері релігії могло б чітко визначити групу традиційних для України релігій та конфесій, встановити випробувальний термін для нових релігійних рухів, скласти перелік заборонених деструктивних сект, проводити активну просвітницьку роз'яснювальну роботу серед громадян, особливо молоді. Важливим аспектом вирішення проблеми постає налагодження співпраці теологів та науковців, оскільки саме інтелектуальна та духовна еліти мають у своєму арсеналі методи впливу на особистість в плані її духовного виховання. Українське суспільство відчуває гостру потребу такої співпраці, спрямованої на вироблення концепції елітарної високодуховної освіти, пошуку форм та методів виховання, усвідомлення ролі традиційних для України церков у справі духовного та морального виховання українського народу, що, своєю чергою, може перерости у потужний державотворчий чинник.

1. Байер-Катте В. Чи деструктивні культу можуть поширювати релігійність? // *Сопричастя*. – 1999. – № 2. – С. 16–35. 2. Баркер А. *Новые религиозные движения*. – СПб.: Издательство Русского Христианского гуманитарного института, 1997. – 281 с. 3. Дворкин А. *Сектоведение. Тоталитарные секты*. – Нижний Новгород, 2007. – 813 с. 4. *Деструктивные секты восточной ориентации*. – Львів: Видавництво Львівської єпархії Української Православної Церкви, 1997. – 137 с. 5. Карелин (Архімандрит Рафаїл). *Церков и мир на пороге апокалипсиса*. – М., 1999. – 380 с. 6. *Короткий теологічний словник*. – Львів, 1996. – 663 с. 7. *Сучасні секти. Тоталітарні культу. Деструктивні релігійні організації*. – Львів: Вид-во Львівської єпархії Укр. Правосл. Церкви, 1997. – 20 с. 8. Трояновський Б. *Суспільно-психологічні маніпуляції сектантів* // *Київська Церква*. – 1999. – № 2–3. – С. 58–59.